

Nekoliko vrijednih metalnih predmeta u crkvi sv. Ivana u Zagrebu

1 KALEŽ OD POZLAČENA SREBRA, Kasna gotika potkraj XI ili poč. XVI stoljeća

Istražujući starije metalne predmete u Hrvatskoj, u okviru djelatnosti Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu, pregledao sam, zahvaljujući susretljivosti dra Ante Grščića, župnika crkve sv. Ivana u zagrebačkoj Novoj Vesi, misno posuđe što se čuva, a djelomice i upotrebljava, u toj crkvi.

Janko Barlè, koji je napisao oveću radnju o župi sv. Ivana u Novoj Vesi,¹ obradio je prema arhivskoj građi i na temelju sačuvanih spomenika povijest crkvene zgrade i oltara u njoj, ali nije obuhvatio posuđe. Jedino spominje da je na južnoj strani crkve dosta prostrana sakristija s ormarom za crkvena odijela i posuđe. Tu stoji i lijepa mramorna umivaonica.²

Taj ormar za crkvena odijela i posuđe izveden je u stilu klasicizma, vjerojatno u doba gradnje nove crkve sv. Ivana potkraj 18. ili početkom 19. stoljeća. Crkva je sagrađena 1785—1790; nove orgulje nabavio je župnik Mijo Sinković godine 1792, a 1802. crkva je već bila opskrbljena svim potrebnim, pa je 1. V. 1803. posvećena.³

Među predmetima koji pripadaju župi sv. Ivana nalazi se zanimljiv gotički kalež, zatim drugi barokni iz 17. stoljeća, možda domaći rad, kao i jedna kadionica iz 17. stoljeća. Posebnu umjetničku i kulturno-historijsku vrijednost ima kalež iz 1682. godine, koji je nekoć pripadao kartuzijanskom samostanu u Mauerbachu kod Beča, kako svjedoči zapis na njemu. Taj samostan osnovan 1314. godine, ukinut je u doba Josipa II kad su i mnogi samostani u Hrvatskoj, kao i u ostalim zemljama austrijske monarhije, prestali svojim radom po carevoj odluci.⁴ Imovina im je zaplijenjena, djelomice predana nekim župama, a djelomice prodana na dražbi. Zacijelo je na nekoj takvoj dražbi otkupljen i ovaj kalež iz Mauerbacha.⁵ Pored svog kulturno-historijskog značenja taj kalež je jedan od vrlo rijetkih bečkih žigosanih radova iz 17. stoljeća, što se nalaze u Hrvatskoj. Mlađih bečkih djela iz 18. i 19. stoljeća sačuvano je kod nas dosta, ali starija su ovdje znatno rjeđa negoli npr. augsburška. Zlatarski radovi Augsburga sa žigovima 17. stoljeća češće se nalaze u Hrvatskoj. Zacijelo je ekonomska politika Marije Terezije omogućila zlatarima Beča i Graza da lakše konkuriraju augsburškim majstorima

¹ Povijest župa i crkava zagrebačkih. II Župa sv. Ivana u Novoj Vesi. (Pretiskano iz »Prosvjete«), Zagreb, 1900.

² Barlè, nav. dj., str. 25.

³ Barlè, nav. dj., str. 17—19.

⁴ Po odredbama cara Josipa II od 28. II 1782. ukidani su mnogi samostani. Prvo samostani kamaldulensa i klarisa, a zatim i drugi. O postupanju sa zaplijenjenom imovinom samostana vidi: *Némethy Lajos*, A budavári főtemplon hajdani kincsei. Archaeologiai értesítő, új fólyam, IV, 1884, 222 ss. *Császár Elemér*, A pálosrend feloszlatása. Századok, 1901, str. 422. *Kučenjakk M.*, Crtica povjesne o kaptolu čazmanskom. U listu »Naše pravice«, Varaždin, 1912, br. 15 i 16.

⁵ Zacijelo je taj kalež dospio u zagrebačku crkvu sv. Ivana na sličan način kao i veliki križ, ukrašen sedefom, iz bečke crkve Kajetanaca. Ovaj križ je nakon ukinuća tog bečkog samostana, kupljen 1783. u skladištu takvih zaplijenjenih crkvenih predmeta u Beču (»ex repositoio Viennensi«) i poklonjen crkvi u Raskrižju u Međumurju. (*Andela Horvat*, Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međumurju, Zagreb, 1956, str. 105. i bilj. 430). U Budimu su se također rasprodavali predmeti zaplijenjeni u samostanima. O takvim dražbama predmeta iz crkve trinitaraca u Kiscell-u u Staroj Budi pisao je *Arnold Schön*, Obuda multjából, Budapest, 1935, str. 37, 42—48.

2 KALEŽ OD POZLAČENA SREBRA

Rad prve pol. ili sred. XVII stoljeća, možda nastao u Zagrebu

odnosno trgovcima njihove robe na području austrijske monarhije.⁶

Dok je taj kalež iz Mauerbacha dospio ovamo vjerojatno tek potkraj 18. stoljeća, sačuvana su u crkvi sv. Ivana dva kaleža: lijep augsburški kalež iz ranog 18. stoljeća i kalež koji je zavjetni dar iz 1745. godine. Pored jednog rokoko relikvijara i kandila spomenuo⁷ bih na kraju malen votiv iz vremena oko 1830. godine, izrađen u obliku očiju, a rad je zagrebačkog zlatara Henrika Wohlgemutha.

Prelazim na opis pojedinih predmeta:

1) Kalež od pozlaćena srebra, šesterolisna podnožja, ukošena glatka ruba. Gornji dio podnožja stoji na šeste-

⁶ Već potkraj 17. stoljeća vojni uspjesi Austrije u ratovima protiv Turaka potkrijepili su apsolutističke težnje Leopolda i bečkih centralističkih ureda. Otada, pa kroz čitavo 18. stoljeće i kasnije jača nastojanje Austrije da pomogne austrijskim proizvođačima i da ih zaštiti od strane konkurencije. I sin Marije Terezije Josip II vodio je izrazito protekcionističku politiku u korist domaćih poduzeća, čuvajući tržište od strane konkurencije. Usp. Istorija naroda Jugoslavije, sv. II, Zagreb, 1959, str. 658, 859, 876.

rolisnoj stepenici, kojoj su vertikalne stranice na proboj izvedene nizovima rombova s četverolistima. Uz donji je rub sukana žica. Uzvijen gornji dio podnožja podijeljen je na šest jezičastih polja graviranih raznolikim lisnatim vijugama. U dva nasuprotna polja provučen je završni zavoj lista kroz prorez usred lista. Međučlan je šesterostran, stepeničasto istaknutog srednjeg dijela. Ispod nodusa je šesterostran član, a na njegovim se stranicama ističu, na pozadini pokritoj tamnomodrim emaljnom, gotička slova Maria i lisnata vitica na šestom polju. Nodus je u obliku sploštene kugle, urešen gore i dolje s šest reljefno iskucanih, spiralno pokrenutih listova rebraste sredine. Na najširem dijelu nodusa ističe se šest kružnih nastavaka, poput lijevaka, u kojima su utisnute srebrene četverolisne rozete s pozlaćenim polukuglastim srednjim dijelom. Iznad nodusa je šesterostran član sa slovima iesus i lisnatom viticom na šestom polju na tamnomodroj emaljskoj pozadini. Košarica je izvedena na proboj sa sedam radijalno smještenih jezičastih polja obrubljenih kugličastim laticama, a u njima se izmjenjuju motivi uspravne, lisnate, izvijene grane i grane s po dva cvijeta. U isječcima su između lukova tih polja lisnati motivi. Na gornjem je rubu dvostruko sukana žica sastavljena od glatke deblje i tanje kugličaste žice. Krajnji rub košarice čini niz uspravna lišća izveden na proboj. Glatka čaška je zvonoliko izvijena.

Visina 22 cm. Promjer čaške je 10,8 cm, a promjer podnožja 13,5 cm. Kalež potječe iz razdoblja kasne gotike potkraj 15. ili početkom 16. stoljeća, a mogao bi biti zagrebački rad, jer je iz tog vremena arhivski poznat znatan broj zagrebačkih zlatara, koji su izrađivali takve predmete (sl. 1.).⁷

2) Kalež od pozlaćena srebra, šesterolistan, vodoravna glatka ruba, a na prijelaznom, četvrtkružno zaobljenom pojasu urešen parovima simetrično komponiranih glatkih, vrpčastih C-voluta i S-voluta. U uglovima je malen stiliziran, krstolik lisnat motiv. Uska zaobljena letvica i nešto šira užljebina čine prijelaz na gornji, šesterolisno komponirani, uzvijen dio podnožja. Na njegovih šest jezičastih polja iskucana je izmjenično po jedna glava keruba, čija krilca prelaze u lisnate simetrične volute, odnosno na poljima između keruba stiliziran je lisnato razveden biljni motiv. Višestruko profiliran, šesterostran međučlan čini prijelaz na jajolik nodus, kojemu je gornji, manji, polukuglasti dio odvojen od donjeg glatkim troprustastim prstenom. U donjem su dijelu reljefni, glatki, uspravni, jezičasti motivi, između kojih je po jedan oval iznad izdužene pačetvorine. (Izrazite nepravilnosti u razmjerima između tih elemenata ukazuju na nespretnost slabijeg pomoćnika u radionici koja je izvela taj kalež. Na gornjem dijelu gravirani su jednaki motivi okrenuti prema dolje. Po jedan niz lukova prati središnji prsten nodusa s obje strane, a između lukova su puncirani sitni motivi ljiljana. Međučlan je gladak, morsurast s izbočenim srednjim prstenom. Košarica je na proboj izvedena s tri keruba, kojima lisnato razvedena krila prelaze u velike, glatke, vrpčaste, simetrično komponirane volute, a između keruba je po jedan velik uspravan cvijet poput perunike. Gornji rub urešen je obručen od debele, nareskane žice, a iznad njega je završni rubni pojas košarice izveden nizom parova ado-

⁷ O zlatarima Zagreba u 14. stoljeću objavio sam članak u zborniku »Stari i novi Zagreb«, izdanju Muzeja grada Zagreba, sv. 3, 1964. — Za slijedeći broj istog zbornika pripremio sam studiju o zagrebačkim zlatarima 15. i 16. stoljeća, pa će tamo biti iznesene sve pojedinosti o djelovanju tih majstora.

3 KADIONICA OD SREBRA, možda domaći rad sredine ili druge pol. XVII stoljeća

siranih C-voluta, koje tvore s gornjom centralnom kuglicom motive nalik na stilizirane ljljane. Uski pojas između obruča i tih motiva graviran je tankim cik-cak crtama. Čaška je glatka i blago izvijena.

Stanje: glatki rub podnožja vjerojatno je kasniji nadomjestak za istrošen izvorni rub, pa su time zacijelo nestali i žigovi proizvodnje. Rubni motivi na jednoj polovini košarice nepotpuni su i veoma oštećeni na tri mjesta.

Visina 23 cm. Promjer čaške 9 cm. Promjer podnožja 14,5 cm (sl. 2.).

Rad prve polovine ili sredine 17. stoljeća po uzoru na augsburške proizvode te vrsti. Možda nastao u Zagrebu.

3) Kadionica od srebra, iskucana, gravirana i izvedena na proboj. Podnožje je okruglo, vodoravna glatka ruba, a na svedenom dijelu urešeno nizom uspravnih polulistova akantusa. Gornji dio podnožja izbočen je i graviran položenim vijencem lovora. Prijelazni je međučlan kasnija nadoknada za izgubljen izvorni član: gladak je, okrugao i malo mosurasto uvijen. Posuda kadionice trbušasto je izbočena i urešena iskucanim, velikim, slobodno izvijenim lisnatim viticama s cvjetovima, a među njima su tri lika letećih anđela, od kojih jedan drži u ljevici kadionicu, a drugi i treći drže u desnici uspravnu baklju. Tri lijevane aplikacije u obliku keruba učvršćene su matičnim vijcima na gornjem dijelu posude, a navrh glave nose ušicu za lanac. Rub posude je gladak i izvrtačen. Poklopac je visoko sveden, valovitih trbušastih oblika, podijeljen vodoravno u šest na proboj izvedenih pojaseva. Rub je gladak i izvijen; u najdonjem su pojasu velike na lijevo položene lisnate vitice, u slijedećem,

užem pojasu izmjenično su šuplji ili gravirani, maleni, na lijevo položeni šiljati listići, i u najvećem, srednjem, valovito svedenom pojasu u tri su vodoravna niza lijevo položene velike vitičaste lisnate grane s cvjetovima. Iznad njih je uski pojas lijevo položenih, graviranih šiljatih listića, a na tjemenu je radijalno komponirana šesterolatična rozeta. Na vrhu je noviji nadomjestak izgubljenog izvornog dijela: na niskom glatkom, stožastom članu glatka kugla s okomitom ušicom. Uz dva najdonja pojasa poklopca učvršćeni su sa strane matičnim vijcima cjevasti provodnici za (novije, mjedene) lančice, koji spajaju donju posudu s poklopcem i kapićom. Ta je kapica okrugla, glatka ruba, u sredini valovito svedena i gravirana nizom uspravnih polulistova akantusa. Na vrhu je uspravna karika, a sa strane je ovalan otvor kroz koji prolazi srednji lanac što povezuje vrh poklopca s kapićom. Širokom ušicom na kraju tog lanca može se poklopac podizati i spuštati. Na donjem su dijelu kapiće tri ušice za lance s poklopca.

Stanje: na unutrašnjoj strani poklopca naknadno je prilemljena uska traka na mjestu, gdje je probijeno lišće bilo na sastavcima prekinuto.

Visina s poklopcem 22,3 cm. Visina posude 10 cm. Promjer posude 12 cm. Promjer podnožja 8,8 cm. Promjer kapiće 8 cm (sl. 3.).

Možda domaći rad sredine ili druge polovine 17. stoljeća.

4) Kalež od djelomice pozlaćena srebra. Podnožje šesterolisno. Rub gladak s niskom glatkom stepenicom, zatim sveden pojas podijeljen u šest polja, na kojima su izmjenično po jedna reljefna glavica kerubina s gra-

4a KALEŽ OD DJELOMICE POZLAČENA SREBRA S EMAJLNIM SLIČICAMA I KAMENJEM, Beč 1682.

4b SPREMNICA ZA KALEŽ POD BR. 4a

viranim krilima, odnosno skupina lišća i različitih plodova. Između polja apliciran je po jedan vertikalni niz od po sedam ljubičastih kamenova, a kraj kerubinskih glavic gore lijevo i desno po jedan takav kamen (dva su ispala i nedostaju). Iznad tog pojasa na proboj je izveden nizak okomit pojas, podijeljen u šest zaobljenih polja u kojima je u sredini po jedan kerubin, a bočno simetrično po jedna položena lisnata S-voluta. Gornji dio podnožja podijeljen je na šest uzvijenih jezičastih polja, na kojima su izmjenično aplicirane emaljne sličice poprsja svetica i plošne srebrene izvedene pločice sa simbolima Kristove muke. Sličice su u obliku zaobljenog trokuta. Jedna prikazuje sv. Barbaru s kaležem u desnoj ruci, a u pozadini se vidi kula. Oko sličice je šesnaest ljubičastih kamenova, a gornji dio polja iznad sličice pokrit je na proboj izvedenom srebrnom aplikom sa simetrično komponiranim lisnatim motivima. U idućem polju desno u srebrnoj, na proboj izvedenoj aplici prikazane su u sredini ljestve, a iza njih dijagonalno ukršteni štap sa spužvom i oružje nalik na čakan na dugom štapu. Bočno su simetrični lisnati motivi. U emaljnom

medaljonu desno okrenuta sv. Margareta s mučeničkom palmom u ruci gleda u križ, iznad kojeg je golub Duha svetoga, a iza leđa svete malo je poprsje zmaja. Na slijedećem je polju desno srebrna aplika s dijagonalno ukrštenim križem i mačem te bočnim lisnatim motivima. Desno u idućem emaljnom medaljonu prikazana je sv. Jelena s krunom na glavi, u ljevici drži križ, a u desnici tri čavla. Desno je od sv. Jelene srebrna aplika sa stupom bičevanja, s užetom i dijagonalno ukrštenim kopljem i štapom sa spužvom. U gornjem dijelu svakog od tih šest polja po jedan je veći osmerostrano brušen ljubičast kamen (tri nedostaju). Na polja srebrnih aplika ispod tog gornjeg kamena stavljena su još po dva manja ljubičasta kamena, odnosno na oba je polja donji kamen (vjerojatno naknadno) zamijenjen s po jednim crvenim. Ispod nodusa je šesterostran, višestruko profiliran član na čijem je donjem istaknutom dijelu dolje gravirano sitno uspravno lišće, a gore plodovi i lišće. U gornjem dijelu, u pet od šest polja po jedno je slovo riječi MARIA, a u šestom je polju rozeta. Kraj polja je gore i dolje stepeničast rub. Nodus u obliku

5 KALEŽ OD POZLAČENA SREBRA
Augsburg, prvih decenija XVIII stoljeća.

6 KALEŽ POZLAČEN IZVANA I IZNUTRA
Oko 1745 godine.

sploštene kugle urešen je gore i dolje s po šest lisnatih, glatkih, reljefno iskucanih motiva. Na najširem dijelu nodusa, na sastajalištima rebrastih okvira oko spomenutih listova, aplicirani su na reljefno istaknutim krstolikim mjestima izmjenično po jedna srebrna aplikacija s kerubinom i križ sastavljen od sedam ljubičastih kamenova (uzdužno pet i po jedan gore i dolje). Na jednom mjestu zamijenjen je (zacijelo naknadno) takav križ malom rozetom. Iznad nodusa je međučlan poput donjeg, a sa slovima *IESVS* i rozetom. Gornji rubovi stepeničastog okvira tih polja na uglovima su malo šiljato uzdignuti i čine prijelaz na košaricu čaške. Ta je košarica od srebra, izvedena na proboj sa simetrično komponiranim lisnatim motivima. U gornjem je dijelu košarice izmjenično po jedan kerub i uspravno aplicirana ovalna, emajlna sličica s tamnocrveno slikanim likovima do pojasa. Jedan prikazuje golobradog Krista, s kuglom svijeta u ljevici i s desnicom uzdignutom prema gledaocu. Na drugoj je sličici Bogorodica s lijevom rukom na grudima, a desnom dignutom postrance. Na trećoj je

sv. Josip s procvalom granom u ljevici i s knjigom u desnici. Oko sličica su okviri s vijencem od po 12 većih i manjih ljubičastih kamenova, iznad toga je 5 manjih, a dolje su još tri malena kamena. Kraj glava kerubina u rozetama desno i lijevo je po jedan ljubičast kamen. Na tim su rozetama tragovi zelenog i modrog emalja. Jedna je rozeta nadomještena s pet malih crvenih kamenova. Rub gornjeg dijela košarice čini srebren, reljefno istaknut vijenac lovorova lišća, na kojem su na tri mjesta aplicirani oveći ljubičasti kamenovi uokvireni srebrenom rozetom, koja je nekoć bila modro emaljirana s crnim crtežom detalja latica. Pojedine latice sačuvala su taj emajlni ures. Iznad lovorova vijenca izveden je na proboj nizak završni pojas košarice sa simetričnim parovima lisnatih C-voluta. Čaška je pozlačena (sl. 4a).

Na rubu podnožja ugraviran je odozgo slijedeći zapis:

Berhardus Zwölfbohr Praefecto Domus Seitzeranae
Cartulix Maurbacensi Obtulit 1682

7 RELIKVIJAR OD POZLAĆENE MJEDI
Vjerojatno bečki rad 1778. god.

Žig oblasnog pregleda udaren također na rubu ima ovaj oblik:

Visina kaleža je 26 cm. Promjer čaške 9,8 cm. Promjer podnožja je 16,2 cm. Na pateni, na rubu gravirano je janje sa zastavom križa u okviru od lovora. Promjer patene je 16,8 cm.

Kalež ima odgovarajuću spremicu od drva oblikovanu prema kaležu, a okomito podijeljenu u dvije pole. Ta spremica presvučena je izvana tamnosmeđom kožom, a iznutra crvenom. U kožu su utisnuti zlatni žigovi nizova lisnatih motiva, krstoliko raspoređenih grana plovova, a oko njih su stilizirani ljiljani. Na čaški je s jedne strane medaljon sa znakom IHS, a s druge strane s imenom MARIA. Spremica se zatvara kukicama kroz ušice. Visoka je 30,2 cm (sl. 4b).

5) Kalež od pozlaćena srebra. Šesterolisno je podnožje glatka vodoravna ruba s malim stepeničastim prijelazom na sveden gornji dio, koji nakon šireg četvrtkružno zaobljenog pojasa prelazi s dvije niske stepeničice na uzvijen gornji dio podnožja, urešen na vrhu istaknutim vijencem, a oblikovan od tri para voluta između kojih

je po jedan šiljat list. Nodus je kruškolik, gladak, šesterostran, a njegov uži donji dio odvojen je poprečnom stepeničicom. Takva malena stepenica čini i prijelaz na gornji međučlan, koji je gladak, mosurasto uvijen i šesterostrano modeliran s uglatim centralnim prstenastim istakom. Čaška je glatka i zvonolika (sl. 5.).

Na rubu podnožja su žigovi:

Kalež je prema tome nastao u Augsburgu prvih decenija XVIII stoljeća.⁸

⁸ Marc Rosenberg, Der Goldschmiede Merkzeichen, 3 izd., Frankfurt am Main, 1922, sv. I, str. 31, br. 208, koji Rosenberg datira o. 1700—1707. Kasniji oblici žigova Augsburga od 1706. unaprijed obuhvaćaju znak češera u ovalnom okviru, pa bi žig 208, koji oblikom odgovara onome na kaležu u crkvi sv. Ivana, bio vremenski najbliži stilu tog kaleža ranog osamnaestog stoljeća.

8 KANDILO OD POSREBRENA MJEDENA LIMA (oštećeno)
Sredina ili druga pol. XVIII stoljeća. Možda domaći rad

Visina kaleža je 22,5 cm. Promjer čaške 9 cm, a promjer podnožja 15 cm.

6) Kalež pozlaćen izvana i iznutra. Podnožje mu je šesterolisno, ali višestruko razvedena glatka ruba, tako da je ispred svakog lisnatog polja malen dio ruba ravan, a na prijelazima se između listova sastaju dva valovita usjeka u veoma raširen šiljat luk. Malena niska stepenica, koja čini prijelaz s ruba na sveden gornji dio podnožja, također je tako modelirana, dok je sam gornji dio podnožja šesterolisno podijeljen, pa se na tri polja nalaze u uspravnim, ovalnim, graviranim medaljonima poprsja svetaca. U prvom je lik sv. Ivana Krstitelja sa zastavom križa i s janjetom u rukama. Ispod okvira je oznaka S. I. B. (tj. Sanctus Johannes Baptista). U desnom slijedećem medaljonu prikazana je sv. Elizabeta s krunom na glavi, zagrnuta hermelinskim plaštem, a na desnoj ruci, koja je prekrita plaštem, drži tri krune jednu na drugoj. Ispod okvira je oznaka S EL. (tj. Sancta Elisabetha). U slijedećem je medaljonu desno sv. Zaharija s karakterističnom rogom kapom na glavi, a svećenička mu ploča s dvije kite pokriva prsa. Lijevom rukom nosi otvorenu knjigu. Ispod okvira je oznaka S Za: (Sanctus Zaccharias). Okviri su sastavljeni od simetrično komponiranih, glatkih, vrpčastih voluta s malim lisnatim nastavcima. Polja između medaljona prazna su. Međučlan je šesterolistan, u donjem dijelu glatko ukosen, a gore modeliran sa šest glatkih, blago izbočenih latica. Ispod međučlana je gladak nasađ, izrezan na rubu

u obliku šest spuštenih listova narekanih rubova. Nodus je kruškolik, gladak, šesterostran, a njegov donji, uži dio odvojen je poprečnom stepeničicom. Takva stepeničica čini prijelaz na gornji međučlan, koji je gladak, mosurast s prstenastim zadebljanjem u sredini. Glatka čaška je novija. Na donjoj strani podnožja odozdo je ugrebeno:

17 E X voto 45

Visina kaleža je 21 cm. Promjer čaške je 9,5 cm, a podnožja 14 cm (sl. 6.).

7) Relikvijar od pozlaćene mjedi. Podnožje mu je ovalno, podijeljeno u četiri polja urešena „rocaille“ motivima. Nodus je kruškolik. U gornjem dijelu je krstolika spremica za moći s pozlaćenim okvirom sa zrakama. Iza spremice je posrbren okvir s motivima C-voluta, cvijeća i „rocaille“ ornamenata, a posve straga je treći okvir s pozlaćenim zrakama. U dnu podnožja je zaklopcem zatvoreno spremište za „authenticu“ tiskanu na papiru i opskrbljenu pečatom Edmundus Maria, episcopus Tejensis... eccl. Metropolitanae Viennensi praepositus potvrđuje 14. XII 1778. da su čestice moći uzete s presvetog križa iz riznice Augustissimae Domus Austriacae.

Visina relikvijara je 26,5 cm. Zacijelo je bečki rad oko 1778. godine (sl. 7.).

9 KAPICA KADIONICE OD BRONCE sa žigom nürnbergskog ljevača bronze XVIII stoljeća s inicijalima I. H.

10 POSUDA OD ISKUCANA BAKRA ZA BLAGOSLOVLJENU VODU. Vjerojatno domaći rad prve polovine XIX stoljeća

8) Kandilo od posrebrna mjedena lima, iskucano kartušama od C-voluta s „rocaille“ uresima. Oštećeno. Visina mu je sa završnom karikom 21,5 cm. 18 stoljeće (sl. 8.).

9) Kapica kadionice od bronce, svedena, s glatkim uvijenim pojasom na rubu iznad kojeg je trbušast donji dio kapice. Zatim ponovno uvijen, gladak pojas i iznad njega sveden vrh kapice. Na donjem trbušastom dijelu, kao i na tom vrhu, na proboj su naokolo izvedene zvjezdice, lisnati motivi i kružići. Na tjemenu vrha učvršćena je ovalna zaobljena karika s utisnutim žigom:

Taj žig je svojim smještajem inicijala kraj potkove, samom potkovom i karakterističnim, u sredini svedenim okvirom tako srodan žigovima nürnbergskih ljevača bronze u XVIII stoljeću, da je kapica zacijelo nastala u Nürnbergu u to vrijeme.⁹ Visina kapice je 10 cm, a s karikom 13 cm. Promjer kapice je 9 cm (sl. 9.).

⁹ *Walter Stengel*, Nürnbergger Messinggerät. U časopisu »Kunst und Kunsthandwerk«, Wien, 1918, str. 213 ss. Na str. 222, sl. 2: žigovi ljevača bronze, među kojima je žig majstora H — pot-

10) Posuda od iskucana bakra za blagoslovljenu vodu. Na ravnom, uz rub zaobljenom dnu urešena je iskucanom četverolisnom rozetom, a u donjem dijelu trbuha urešena je s dvanaest glatkih, uspravnih, jezičastih listova rebrasta ruba. Iznad listova povezani su lukovi, a iznad njih su trostrano iskucane plohe dvanaestolisno oblikovane posude. Rub je izvraćen i zaobljeno savit. Dvije su aplikacije rašljasto razdvojene u svom donjem dijelu u dva lisnata odvojka, na kojima su zakovicama učvršćene za posudu. U gornjem je dijelu, koji strši iznad ruba posude, ušica za povrijeslo iskovano od debele žice, okrugla presjeka, koja kukastim zaobljenim krajevima prolazi kroz ušice, a u sredini je svedena i potkovasto ovalno izvijenja, tako da čini centralnu dolje otvorenu ušicu (sl. 10.).

Visina posude je 11 cm, a s uspravnim povrazom 23 cm. Raspon ušica je 20 cm, promjer otvora posude 17 cm, promjer dna 13 cm.

Rub je uleknut i raspucan. Sloj kositra s unutarnje strane većinom je izlizan. Vjerojatno rad prve četvrti 19. stoljeća.

kova — B svojim su oblikom posve nalik onome majstora I — potkova — H, što se nalazi na kapi kadionice u crkvi sv. Ivana.

11) Posuda za vodu, od iskucana bakra. Dolje valjkasta, prelazi uglatim proširenjem u gornji dio, koji na prijelazu na trbuh ima na sastavu uzak pojas. Bočno su dvije željezne ručke, a sprijeda je na trbuhu u sredini manja ušica. Gore je posuda u stražnjem dijelu gotovo do polovice zatvorena, a samo prednja polovica je pokrita poklopcem, koji je bio vezan dvim šarkama (danas manjka šipčica koja spaja šarke, pa je poklopac samo položen odozgo). Na poklopcu je iskucan motiv lepezasto raspoređenih pet jezičastih listova različite duljine. Sprijeda su na poklopcu dvije rupice, kojima je bila učvršćena kopča za donju ušicu. Ta kopča manjka. Visina je posude 40 cm, s poklopcem 41. Promjer je dolje 27 cm, najveća širina je 39 cm, a gore je promjer 30 cm. Vjerojatno je rad prve četvrti 19. stoljeća¹⁰ (sl. 11.).

12. Votiv očiju, od srebra. Položen, bočno ušiljen oval, sa svedeno iskucanim srednjim dijelom na kojem su reljefno prikazana dva oka graviranih zjenica. Gore u sredini je široka plosna ovalna ušica.

¹⁰ O radovima Henrika Wohlgemutha pisao sam u drugoj knjizi zbornika »Iz starog i novog Zagreba«, 1960, str. 178—179 i u bilješkama 45 i 47 na str. 181, zatim u Vijestima muzealaca i konzervatora Hrvatske, 1962, br. 2, str. 45—46.

¹¹ U sakristiji se nalazi sačuvano još nekoliko fragmenata, koji nisu bez interesa, kao npr. *navikula* od posrebrene mjedi, kojoj je čunolika zaobljena posudica urešena na donjem dijelu iskucanim lisnatim viticama tako da su na obim polovinama simetrično komponirana dva para velikih vitica. U sredini odozdo,

Žigovi su a) u položenoj pačetvorini H W; b) u uspravnom ovalu kula iznad koje je slovo A, a bočno broj 13 i dvije tačke ispod obje znamenke. To je žig zagrebačkog Kaptola oko 1820—1830. godine, dok imeni žig zacijelo pripada majstoru Henriku Wohlgemuthu, koji je u to vrijeme radio na Kaptolu¹¹ (sl. 12.).

Pored ovih predmeta, što se čuvaju u sakristiji sv. Ivana, i manje su pristupačni, ima i u samoj crkvi zanimljivih metalnih predmeta, koji gotovo svi potječu iz vremena ranog klasicizma 80-tih i 90-tih godina XVIII stoljeća. O njima će biti govora u drugom dijelu ove radnje.

kraj vijka za manjkajući nodus izrađena je centralna rozeta. Na poklopcu, kojeg je jedna polovica pokretna, na baglamu, a druga fiksna, iskucani su na obim tim stranicama motivi dva para lisnatih vitica simetrično komponiranih oko malenog križa. Ispod njih je mala rozeta i dio uglatog okvira. Poklopac se svojim krajem natiče rupicom na stršeci zubac. Posrebrene je izlizano. Dužina 16,5 cm. Visina same posudice 3 cm. Dužina vijka 4,5 cm. Doba: kraj 18. ili početak 19. st. Nodus te navikule manjka, no možda pripada toj navikuli okruglo *podnožje* blago svedeno i valovito čunjasto uzdinguto. Ima gladak, uzak horizontalan rub, a na svedenom pojasu niz stiliziranih listova. Čunjast dio je gladak. Izrađeno je od posrebrene mjedi, koja je veoma izlizana. Promjer 8,8 cm. Drugo, okruglo, *srebrno podnožje*, blago je svedeno, s malko ukošenim horizontalnim rubom, a na svedenom dijelu vrlo lijepo je iskucano radijalno smještenim šiljatim lišćem, koje prekriva donji sloj listova, što se vide samo u međuprostorima. Klasicistički je rad vjerojatno oko 1800. g. Promjer 8 cm.

11 POSUDA OD ISKUCANA BAKRA ZA VODU, vjerojatno domaći rad prve pol. XIX stoljeća

METALIGEGENSTAENDE DER ST. JOHANNESKIRCHE IN ZAGREB

In der St Johanneskirche in Zagreb befinden sich ein gotischer Kelch aus dem beginnenden 16. Jh. und ein barocker aus dem 17. Jh., welche beide, ebenso wie ein Rauchfass aus dem 17. Jh., Werke einheimischer Meister sein könnten. Die Inschrift auf einem Kelche mit dem Wiener Beschauzeichen vom J. 1682, bezeugt dass dieses Stück einst der Karthäuse in Mauerbach bei Wien angehört hatte. Dieses Kloster ist zur Zeit Josephs II aufgehoben worden, und seine Messgeräte waren wohl auf einer Versteigerung, wie solche damals im Wiener Versatzamte abgehalten wurden, verkauft. Es ist sehr wahrscheinlich dass der Kelch auf diese Weise für die Zagreber Kirche erworben wurde. Ausserdem besitzt die Kirche noch zwei Kelche, einen Augsburger aus dem frühen 18. Jh. und einen, der ex voto 1745 der Kirche geschenkt

war. Ein Rokokoreliquiar enthält Partikeln von dem Stücke des hl. Kreuzes, welche laut Authentica von 1778 aus der Schatzkammer Augustissimae Domus Austriacae in Wien stammen. Das Reliquiar wurde wohl um 1778 in Wien erzeugt. Eine Rokoko-Hängelampe könnte einheimische Arbeit sein. Eine bronzene Rauchfasskappe aus dem 18. Jh. ist von dem Nürnberger Meister I. H. punziert worden. Zwei kupferne Gefässe sind sehr wahrscheinlich Werke Zagreber Meister vom Ende des 18. oder vom Beginn des 19. Jh. Augen-Votiv aus Silber wurde vom Goldschmied Heinrich Wohlgemuth um 1830 in Zagreb gemacht.

Ausser dieser Metallgegenständen, die in der Sakristei aufbewahrt werden, befinden sich in der Kirche selbst noch einige wertvollen alten Metallarbeiten, die nächst veröffentlicht sein sollten.

12 VOTIV OČIJU OD SREBRA, sa žigovima zlatara Henrika Wohlgemuta i zagrebačkog Kaptola oko 1820. godine